

Kapitel II-6

Nye gloser, men næsten ingen ny grammatik.

➤ Dette kapitel handler især om at få trænet det, du allerede ved sammen med nye gloser og tilhæng.

Gloser til sjette kapitel

<i>aasaq</i>	en sommer
<i>akueri- *akuirə</i>	at godkende/ acceptere det
<i>alla</i>	en anden
<i>angajoqqaq</i>	en forælder
<i>assut</i>	meget
<i>atassut atassutə</i>	en forbindelse
<i>avip-</i>	at skilles
<i>erniinnaq</i>	snart
<i>fiister-</i>	at feste
<i>guitarer-</i>	at spille guitar
<i>ikiorti *ikiurtə</i>	en medhjælper
<i>illoqarfik/ illoqarfiup</i>	en by
<i>imatut</i>	således
<i>imer-</i>	at drikke
<i>immaqa</i>	måske
<i>inersimasooq</i>	en voksen
<i>ingerla-</i>	at bevæge sig, at gå/ køre/ være i gang
<i>inuttassarsiuussineq/ inuttassarsiuussinerup</i>	et stillingsopslag
<i>inuu-</i>	at leve
<i>inuusuttoq</i>	en ung
<i>kapitali</i>	et kapitel
<i>*nalə</i>	en retning/ niveau/ tid (altid med possessor)
<i>nangip-</i>	at fortsætte det
<i>nassiussaq</i>	en forsendelse/ noget sendt
<i>nipilersor-</i>	at spille musik
<i>oqaluttuari- *uqaluttuarə</i>	at fortælle det
<i>panik/ paniup</i>	en datter
<i>pissut *pissutə</i>	en årsag
<i>qaangiup- *qaangiutə</i>	at være gået forbi. Dvs. 'for TIDSORD siden'
<i>qimap-</i>	at forlade ham
<i>sooq</i>	hvorfor
<i>soorunami</i>	selvfølgelig
<i>soqutiginar-</i>	at være interessant
<i>suliaq</i>	et arbejde/ en opgave
<i>suna</i>	hvad/ hvilken
<i>sungiup- *suñiutə</i>	at vænne sig til det
<i>taakku</i>	de (tidligere nævnte)
<i>taama</i>	således. Sammen med Vb+TIGƏ 'så Vb som sådan'
<i>taamaap-</i>	at være således
<i>taamaatip-</i>	at opgive
<i>taku-</i>	at se det
<i>tamanna</i>	dette her
<i>tikip-</i>	at ankomme til den
<i>tusar-</i>	at høre det
<i>uani</i>	her

<i>upernaaraq</i>	et forår
<i>ungasip-</i>	at være langt borte

Endelser

N{-ma}	navneord i relativ flertal, der ejes af 1. person ental: "mine N's"
N{-kkut}	navneord i vialis ental: "via N"
Vb{+lara}	verbum i optativ ¹ 1. ental-3.ental: "Gid jeg - den"
Vb{+gatta}	verbum i causativ 1. flertal: "da vi"
Vb{+(m)mat}	verbum i causativ 3.ental: "da han"
Vb{+(m)mata}	verbum i causativ 3.flertal: "da de"
Vb{+vat}	verbum i indikativ 2.ental-3.ental: "du - den"

Tilhæng

N-KKUT	kollektivet N, familien N (NB flertal)
N+SIUR	at søge N, at færdes blandt N
N+TAAR	at få en (ny) N
Vb+GUNNAAR	at holde op med at Vb
Vb+GUSUP	at ønske/ ville Vb
Vb+(L)LUAR	at Vb godt
Vb+TIGØ	så Vb som ...
Vb-VIP	at Vb meget/ stærkt

Efterhæng/ tilhængspartikler

LUUNNIIT eller. Sammen med nægtelse betydningen 'ikke engang'

Lytte/ forstå/ gentage stykke II-6

Hej. Per Rosingiuna. Tutsiuteqqippunga. Per suli Finlandimiilluni nammineq immiussiartorsinnaanngimmat uanga ullumi oqaluttuarisaanera nangilaassavara. Imatut oqaluttuarpoq:

Immaqa eqqaamavat uanga ukiorpassuit qaangiummata Odense Universitet qimallugu Kalaallit Nunaannukartunga. Tikap tamanna kapitali 3-mi oqaluttuarivaa. Oqaluttuarinnigilaali suna pissutigalugu aallartunga. Uani tikilaarlara.

Taamani anaanaga ataatagalu tamarmik suli inuupput. Ataataga 57-inik ukioqarpoq Odensemi najugaqarluni. Anaanaga 49-inik ukioqarpoq. Taanna suli Esbjergimi najugaqarpoq. Meeraagamali angajoqqaakka avipput.

Uagut ilaqutariit Kalaallit Nunaannut atassuteqanngivikkatta angajoqqaama soorunami paasisinnaanngilaat sooq uanga taama ungasitsigisumut aallarusunnersunga. 20-innarnilli ukioqarama taakku isumaat inersimasullunniit allat isumaat tusarusunngilakka. Aallarusukkama aallaannarpunga.

Eqqaamaviuk Odensip ilisimatusarfiani danskimik ilinniartunga. Immaqaluunniit ilinniassagaluarpunga. Ukiut taakku tassa the Beatles-ikkut, Doorsikkut Bob Dylanillu nalaat. Inuusuttut assut fiistertarput, assut nipilersortarlutik assullu imertarlutik. Ua-ngalu taamaappunga. Imerluartarlungalugu gitarerluartarpunga ilinniarluartanngilangali. Kiisalu 1969-imi upernaakkut ilisimatusarfimmi taamaatippunga.

Ilinniarunnaarama ingerlaannarlunga suliffittaarpunga. Paul Lehmannimi Odensemiittumi speditøritut sulilerpunga. Esbjergimi meeraagamali nassiussalerineq speditø-rillu suliassaat sungiunnikuuakka Paul Lehmannimi Esbjergimiittumi meeqqat atuar-fiannili ilinniarnertuunngorniarfimmilu ikiortaasarama.

Decembarimi inuttassarsiuussineq soqutiginarpallaartoq takuara. KGH speditørissarsiorpoq Pituffimmi 1970-imi aasakkut qaammatini marlunni sulisussamik.

Qinnuteqarama akuerineqarpunga erniinnarlu Kalaallit Nunaannut aallarlunga.

¹ Kaldes undertiden 'ønskemåde' på dansk

En uvigtig (men irriterende) lydregel

Der findes en regel, der ændrer *t* til *s*, når der står et *i* foran eller evt. et *i* og en konsonant. Det er forklaringen på, at du i dagens læsestykke finder formen *aallarusunnersunga* af *aallar*+GUSUP+NIR+Tuḡa. Du burde have forventet *aallarusunnertunga*, fordi du ved, at $T \Rightarrow t$, når der står en konsonant før *T* (og *s*, når der står en vokal foran).

Den viden skal du holde godt fast i, for absolut ingen vil misforstå *aallarusunnertunga*, og faktisk er der da også mange grønlandere, der selv siger sådan - især små børn.

Men faktisk eksisterer følgende lydregel:

$$t \Rightarrow s / i(C) \text{ ___}$$

Reglen siger, at alle *t* laves om til *s*, når de står efter et *i* evt. med en konsonant imellem.

aallar+GUSUP+NIR+Tuḡa bliver altså først /aallarusunnirtuḡa/ (*rg* altid fusion til *r*; *pn* bliver *nn* på grund af C_1C_2 -reglen; *T* bliver *t* fordi konsonanten *r* står foran).

I anden omgang bliver /aallarusunnirtuḡa/ til /aallarusunnirsuḡa/ på grund af den nye regel og staves *aallarusunnersunga*.

Det er rigtigt kompliceret, det her, og sagen kompliceres yderligere af det faktum, at ingen længere kan kende forskel på rigtige *i* og *ə*, der er blevet til *i* før en konsonant. Den sidste slags *i* laver nemlig ikke *t* om til *s*, kun rigtige *i* har denne egenskab. Det er derfor det hedder

inə+TAAR+vuḡ (han har fået et værelse) *initaarpoq*, men
panik+TAAR+vuḡ (han har fået en datter) *panissaarpoq*.

Bundlinien er den, at der er også mange grønlandere, der har problemer med det her, så lad være med at bruge for mange kræfter på at lære det produktivt. Men du skal selvfølgelig kende fænomenets eksistens, så du har en chance for at forstå også de ord, hvor dette forekommer.

Demonstrativerne (pegestedordene og pegebiordene)

Du har hidtil været præsenteret for en række småord som *taanna*/ *taakku* og *tamanna*/ *tamakku*, der har betydning som "rigtige" navneord og som kan bruges på samme måde som navneord, dvs. at de kan forekomme i alle kasus, herunder være grundled og genstandsled. Vi kalder den slags ord for 'pegestedord' eller 'demonstrative pronominer'.

Demonstrativerne adskiller sig dog på en række punkter fra "normale" navneord. Fx danner de ikke relativ kasus med {-p} eller {±up} i ental og de har forskellige former i hhv. absolut og relativ flertal.

Her er formerne for de to demonstrativer, du ind til videre er stødt på

	absolut ental	relativ ental	absolut flertal	relativ flertal²
'denne'	<i>taanna</i>	<i>taassuma</i>	<i>taakku</i>	<i>taakku/taakkua</i>
'dette'	<i>tamanna</i>	<i>tamatuma</i>	<i>tamakku</i>	<i>tamakku/tamakkua</i>

I dette afsnit møder du også *uani* ('her'), som er et pegebiord. Pegebiordene har en meget mere begrænset bøjning med kun 4 former (her, herfra, hertil, hergennem). Der findes i alt 12 af den slags pege-stammer. De vil ikke blive systematisk gennemgået i denne bog, men du finder dem beskrevet i grammatikken, hvor du også vil finde yderligere henvisninger, hvis du er specielt interesseret.-

2 Dobbeltformerne betyder, at de gamle kasus-regler har været usikre i grønlandsk i mindst de sidste 100 år med den konsekvens, at formerne anvendes totalt i flæng i moderne grønlandsk.

Vialis ved tidsudtryk

Vialis betyder grundliggende 'gennem N' eller 'via N', men i forbindelse med tidsudtryk anvendes vialis til at udtrykke tilbagevendende tid (*aasakkut* 'om sommeren', *ullaakkut* 'om morgenen' etc.), og i forbindelse med todelte tidsangivelser er det vialis der bruges til præcision af tidsangivelsen (*1949-mi upernaakkut* 'foråret 1949', *ippas-saq ullaakkut* 'i går morges').

Højfrekvente ledsagemåder

Ledsagemåde kan normalt oversættes til en slags forståeligt dansk med lang tillægsform ('Vb-ende'), men især ved transitive ledsagemåder kan det undertiden kræve en hel del abstraktion, at gøre det. Fx i sætningen *Oqaluttuarinngilaa suna pissutigalugu aallartunga* i dagens tekst. Direkte oversat betyder det 'Hun-fortalte-ikke hvilket havende- det-som-årsag at-jeg-tog-afsted'. Lidt mere mundret betyder *suna pissutigalugu* altså 'af hvilken grund'.

Der findes en hel del ledsagemåder, der som *suna pissutigalugu* ganske vist skal forstås, men alligevel må indlæres som en "grydeklar" frase. Her er et par eksempler på slagsen *aqquaqatigiissillugu* 'i gennemsnit' ('ladende det være ligedelt'), *pillugu* 'vedrørende' ('ladende det vedrøre det').